

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КЛАСТЕРНИХ УТВОРЕНЬ ЯК ОСНОВА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ

Світовий досвід свідчить, що кластерний підхід до регіонального розвитку повинен носити характер національної стратегії економічної політики підвищення конкурентоспроможності. Дослідження зарубіжного досвіду щодо створення кластерів показує, що не тільки галузева структура визначає повною мірою економічне зростання регіону. Високу конкурентоспроможність і стабільне економічне зростання визначає сукупність взаємопов'язаних факторів, серед яких територіальне розташування, і кваліфікація персоналу, структура взаємодії науки, освіти, фінансування, державної політики в промисловості [1, с. 42].

З огляду на те, що теорія економічних кластерів достатньо молода, поки не існує єдиного універсального підходу до ідентифікації кластерів в регіоні. На сьогодні вчені виділяють три основні підходи до ідентифікації економічних кластерів у регіоні [2, с. 164]: концепції індустріальних кластерів з позиції конкурентоспроможності; визначення індустріальних кластерів як результату дії економії на агломерації; техніко-економічні методи ідентифікації кластерів.

Перший підхід, заснований на ідентифікації кластерів з позиції конкурентоспроможності, був запропонований і багаторазово апробований основоположником кластерної концепції М. Портером [3] і включає в себе широкий спектр доказів: внутрішній ефект масштабу, ланцюжок доданої вартості, конкурентоспроможність, технологічні інновації, що пояснюють об'єднання підприємств в географічному просторі.

Другий підхід спрямований на виявлення потенціалу кластеризації регіону, він базується як на кількісному, так і на якісному аналізі конкурентної стійкості регіону. Тут зарубіжні фахівці пропонують низку підходів до виміру регіональної спеціалізації або агломерації. Серед основних методів можна виділити наступні: коефіцієнти локалізації; коефіцієнт Джинні; аналіз зрушень [2, с. 167].

Третій підхід до ідентифікації індустріальних кластерів базується на економічній оцінці взаємодії між суб'єктами кластера [4, с. 54]. Як відомо, наявність взаємозв'язків між підприємствами та організаціями, що входять до складу кластера, є другою важливою ознакою економічних кластерів. Одним з найбільш поширених методів визначення рівня взаємодії між учасниками кластеру є матриця «витрати-випуск».

Застосування кількісних методів ідентифікації кластерів в умовах вітчизняної економіки має певні обмеження. Такі обмеження можуть бути пов'язані з: відсутністю або недоступністю оперативної інформації про взаємодію потенційних учасників кластера; неможливістю врахування

фінансових потоків, потоків інформаційного обміну, а також обміну знаннями та людськими ресурсами між підприємствами.

Тому слід зазначити, що більш доцільно для виявлення кластерних утворень застосовувати комплексні методи ідентифікації, які включають як кількісний, так і якісний аналіз. Серед основних якісних методів виявлення кластера, що базуються на визначенні взаємодії всередині потенційного кластеру, можна виділити, наприклад, такі: метод експертної оцінки; метод опитування фокус-груп; метод Дельфі; звіти галузевих асоціацій тощо.

Очевидно, що найбільш вдалі дослідження були проведені з використанням як кількісного, так і якісного підходів одночасно. При цьому кількісні показники використовуються для виявлення формальної структури кластера, а застосування якісних методів дозволяє на фоні отриманих цифр проаналізувати умови його формування, наявність всіх його елементів і ступінь їх взаємодії. Безумовно, вибір поєднання різних методологій обумовлюється насамперед метою конкретного дослідження, а також можливістю їх застосування в повній мірі по відношенню до вітчизняних економічних умов.

Наявність зручної та зрозумілої організації процесу виявлення кластерних структур певним чином визначає ефективність створення таких структур. Така методика повинна базуватись на методологічному підході оцінки потенціалу створення кластерного утворення та плануванні його подальшої діяльності з урахуванням забезпечення стабільного функціонування та стійких темпів економічного розвитку, спираючись на кон'юнктуру ринку та тенденції його розвитку. Враховуючи специфіку вітчизняної економіки та беручи до уваги основні підходи до ідентифікації кластерів, можна запропонувати наступну послідовність виявлення кластерів.

На першому етапі необхідно провести кількісну ідентифікацію концентрації підприємств певної сфери в певному регіоні. Для цього можна використовувати коефіцієнт локалізації. Спочатку необхідно обчислити окремі показники локалізації за такими аспектами як: основні засоби ($Kл^{of}$) та кількість робочої сили ($Kл^{kp}$), обсяг виробленої продукції ($Kл^{bp}$), продуктивності ($Kл^{np}$) та фондівддачі ($Kл^{фс}$), а потім розрахувати загальний коефіцієнт локалізації ($Kл$). Зазначені коефіцієнти розраховується як відношення частки відповідного показника конкретної галузі регіону в загальному його значенні в регіоні до частки вказаного показника у конкретній галузі країни в загальному значенні по країні.

При аналізі формування кластерів та визначення найбільш пріоритетних необхідно оцінити коефіцієнти локалізації у динаміці. Це доцільно зробити тому що збільшення значення цих показників буде свідчити про можливі подальші перспективи росту кластерів, а зниження – про можливу необхідність розширення асортименту продукції, що випускається, або необхідність модернізації виробництва.

На другому етапі необхідно виявити взаємозв'язків між учасниками кластеру. З цією метою для виявлення зв'язків між підприємствами доцільно використовувати прямий аналіз взаємозв'язків в ланцюжку цінностей. Прямий аналіз взаємозв'язків в ланцюжку цінностей групує окремі сектори на основі взаємозв'язків у вертикальному продуктовому ланцюжку.

На наступному етапі треба провести аналіз конкурентної стійкості виявляемого кластера. Для цього необхідно протестувати регіон базування кластера за допомогою ромба конкурентних переваг М. Портера, який включає наступні 4 фактори: умови для факторів виробництва; зміст стратегії фірми і суперництва; стан попиту; родинні й підтримуючі галузі. В результаті даного аналізу необхідно визначити, які саме фактори, що впливають на кластерну структуру, можуть бути найбільш ефективно використані з метою підвищення конкурентоспроможності кластеру в цілому. При виявленні недостатньої кількості або якості аналізованих факторів можлива розробка пропозицій щодо додаткового фінансування відсутніх елементів. Також даний етап включає розрахунок таких коефіцієнтів як коефіцієнт підприємництва і коефіцієнт розвитку малого бізнесу.

Коефіцієнт підприємництва розраховується за показниками малого бізнесу. Коефіцієнт продуктивності малого бізнесу ($I_{мп}$) демонструє частку малих підприємств в галузі до загальної частки малого підприємництва в регіоні у порівнянні із показниками країни [5, с. 85]. Коефіцієнт розвитку малого бізнесу ($I_{мб}$) відображає активність підприємств обраної галузі в обраному регіоні у порівнянні із галузевим підприємництвом в країні [5, с. 86].

Подібний алгоритм дозволяє поєднати позитивні властивості як кількісних так і якісних методів ідентифікації кластерних утворень. Також вказаний алгоритм дозволяє уникнути певних обмежень при виявленні кластеру за допомогою лише кількісних або лише якісних методів.

Таким чином, пропонований алгоритм дозволяє з'єднати кількісний і якісний аналіз і може бути покладений в основу ідентифікації кластерів регіону і виявлення найбільш конкурентоспроможного.

Література:

1. Карпенко О.О. Аналіз підходів щодо ідентифікації кластерів / О.О. Карпенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С. 40-48
2. Корчагина Н.А. Адаптация международного опыта идентификации кластеров к условиям российской экономики / Н.А. Корчагина, Ю.Н. Томашевская // Научные труды Вольного экономического общества России. – 2010. – № 3 (Том 132). – С. 163-179.
3. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
4. Ібрахімхалілова Т.В. Концептуальні підходи щодо визначення факторів та умов формування та функціонування кластерних утворень / Т.В. Ібрахімхалілова // Логістика: теорія та практика. – 2012. – № 1(2). – С. 53-56
5. Гончарова К.В. Вдосконалення методики визначення потенціалу кластеризації галузей окремого регіону / К.В. Гончарова // Економічний простір. – 2009. – № 29. – С. 80-89